

הלכות שבת סימן שמ

ח טור ט שבת צ"ה ה (כג) *מותר (כד) *לרשם בצפרן על (ט) (ט) הספר *כמו *לרשמן לסימן, (כה) שאין זה דבר (ו) המתקנים: ו יחוט של תפירה שנקטח אסור (יב) [*] (כו) למתחו.

באר היטב

לראות אפנות בשבת אע"י שכלפדה, ת"ח, מ"א: (ט) הספר. וכתב הלבוש: אבל כמין אותיות ודאי אסור כמ"ש ס"ד: (י) המתקנים. ורש"ל כתב: וזקא בקלף הקשה, דבזמן הטור היו כותבין הספרים על הקלף, אבל על הנגר אסור דמתקנים הוא, וכן דעת הש"י, ע"ש, ובי"ח אסור אפילו בקלף. משמע דגטין דף כ שאם חותב אותיות של פסוק צ"ג כגר מקרי כתב, ע"ש, וא"כ אפשר דאסור לעשות בשבת. כתב בהג"מ פ"א מס"ח: קא דאיתא בסימן שו ס"א כותבין בשבת פ"י בכתב גלחות דאינו אלא שבות, דגזרו על שלהם אטו שלנו, וכ"מ קצת מלשון רמ"א שם, ופרוש שאומר לא"י לכתב, דהוי שבות דשבות, ובספ"ו כתב דכתיבה ופרוש: דהא דמקפ"ס כתב דהכותב קל כתב וקל לשון חב וקל וקל משני סימניות, ופרש המ"מ אכלו אינן אותיות ידועות רק סימן בעלמא אשורית, דכל זמן שלא זק"ן לא נקמה מלאכתו, ואפשר דבכתיבה דקה שהוא כתב שלהן לפה לא יתחב, וכ"כ הרב"י בא"ע סימן קכו לענוק גט, גם בחוס' בגטין דף ה וס"פ מרבה איתא דהוי דאורמא, ואפשר דפליג על הרמב"ם. וזמן בש"ג בענין חיותין ששארין, עכ"ל המ"א: (יא) למתחו. מחט שנתעקמה אפילו מצט אסור לפשטה, ספר הזכרונות, בה"ג, מ"א. הוסיף כי תפירות וקשר או ג' אע"פ שלא קשר חב, וכשקשר חב נמי משום קשר, הנדב"ב והקדוץ ע"כ לתפ"ר חב:

משנה ברורה

זה ואין מחסר מצוה לקריכתו; אבל אם כתב את אחת בארץ ואת אחת בקורה, או שכתב על שני פתלי הבית והיו רחוקין זה מזה, או על שני דפי פנקס (מה) באפן שאין נהגין זה עם זה, פטור. (ז) הכותב (מו) בשמאל או לאחור ידו [דהיינו בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב], בגללו, בפיו ובמקומו [אצילי גידיו], פטור, מפני שאין דרך פתיכה בידו⁶⁵, ומכל מקום אסורא לש אפילו בגללו ובי האי גונא. אסור שכתב בימינו, שהיא לו כשמאל כל אדם, פטור, ואם כתב בשמאלו חב, והשולט בשני ידיו בשנה וכתב בין בימנו בין בשמאלו, חב⁶⁶. קטן אחז בקולמוס וגדול אחז קידו וכותב, חב, שהוא העקר במלאכה והקטן לא כלום עבד. גדול אחז בקולמוס וקטן אחז קידו וכותב, פטור, דכזה הגדול לא עבד כלום. ואם האוחז בקולמוס נתפס לטיעו, פליג החיוב בהאוחז בקולמוס [כן הוא לפי נוסחת הגר"א בתוספתא, ע"ש]. הכותב על-מנת לקלקל העור (מו) חב, שאין חיוב על מקום הכתב אלא על הכתב, אבל המוחק על-מנת לקלקל פטור. (ח) הרושם רשמים וצורות בפתל בשטר וביצא בידו, בגדף שהצירים רשמים, (מח) הרי זה תולדת פותב וחב משום פותב⁶⁷. [ואם עושה צורה בקלי-צורה [היינו שהפלי עומד לכך לנאותה, רש"י], אפילו עושה מקצתה (מט) חב משום מפה בפשיט, שהיא גמר מלאכתה של הפלי.] וכן המוחק את הנשום כדי לתקן, הרי זה תולדת מוחק וחב. אסור (ס) לתפר אותיות של פסוק לפרקת וביצא בידו⁶⁸, דהוא פצין פותב⁶⁹, (נא) וכן אסור להסיר ממנו, דהוא פצין מוחק. וזמן שחצוץ אדם כלל לו מה שכתב בנה. ועשה נבאר קצת מעניני מחיקה ושרטוט: המוחק כתב על-מנת לכתב במקום המחקק שפי אותיות⁷⁰, חב, ואפילו את אחת אם היא

שער הציון

(מה) הינו באמצע, שחסר קצוץ למרוב, הרמב"ם מכתב בזה כל גתי: (מו) רמב"ם: (מז) רמב"ם: (מח) רמב"ם, ומקורו מירושלמי פרק כלל גדול, וזמן בבאור הלכה: (מט) גמרא ע"י ורמב"ם בפרק מהלכות שבת: (נא) מנחם אברהם ושי"א: (נב) שלחן צדק ששים: (נג) עק בבאור הלכה לעיל שהבאנו דעת הפר"מ נגידים כמו שכתבנו וכתב ראיות לזה, ואחריו מצינו בספר עקרי דתים בשם ספר טלאיות שכתב גסרן בהדיא פן: (נד) רמב"ם, וכתבנו לה דשרטוט זה כשאר שרטוט שפשיט: (נז) פן איתא ברש"י דהוי משרטוט וכן משמע בירושלמי, ומרמב"ם משמע דהוא תולדה משרטוט, ומסתברא דרש"י מודה להרמב"ם בשרטוט דהיינו דגם זה הוא בכלל משרטוט, דאף שבמשכן היה בעור כדי לתקן אחר זה, הוא הדין כל שרטוט שעושה כדי לכוון על-ידיו הפעלה ששעושה אחריו: (נח) אליה רבה ושלחן צדק ששים, ודלא פריימג'דים: (נו) לבוש וט"ז ושי"א: (נז) שלחן צדק ששים, וכן מוכח מהב"ח: (נח) דהלא רבי יוסי בנדי מודה גסרן להמשנה דאם כתב בידו שאינו מתקנים או על דבר שאין מתקנים פטור, ואסרין לפה מהב"ב שרירות בנסר וזלא צין קשה ודאי כמו קלף, אלא ודאי דמרי בשטר בכלי דמתקנים השריטה (א) הבאור הלכה מופיע בעמוד הבא.

הלכות שבת סימן שם

ביאורים ומוספים

בכך איסור דאורייתא. וכן דעת הגר"נ קרליץ (ארחות שבת שם) שיש בזה משום איסור כותב, אלא שלדעתו אין זה איסור דאורייתא מטעם אחר, שכן שאין רגילות לקיים את התמנות לזמן ממושך, נחשב הדבר ככתב שאינו מתקיים [אולם בחוט שני שם נראה שלדעת הגר"נ קרליץ נחשב הדבר ככתב המתקיים]. וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' ט) שיש בזה משום איסור כותב [וראה מה שכתב שם בטעם הדבר שאין בזה משום איסור דאורייתא].

ואם דעת האדם הנכנס למקום זה אינה נתונה לצילום כלל, אלא שטובר שם במקרה, דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת שם) שיש להקל בזה בשעת הצורך, וכן צידד בשו"ת שבת הלוי (שם).

מאידך, הגר"ש איערבך כתב (שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' רמז) שכן שאין הנכנס מתכוין להיות מצולם, נחשב הדבר כפסק רישא דלא ניהא ליה בתרי דרבנן, שהרי אין התמונה משמרת אפילו לזמן קצר, ועוד, שנעשית היא כלאחר יד, ולפיכך אין איסור להיכנס למקום כזה. והמקלס קול על גבי קלטת שמע, כתב בשו"ת בית יצחק (יורד ח"ב בהגהות שבסוף הספר לסי' לא) שהרי זה בכלל רושם, וחייב, וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב (א"ח סי' קכז). וכן צידד בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' יד). ובשו"ת הר צבי (ט"ל הרים כותב סי' א) הסתפק בדבר. מאידך, הגר"ש איערבך כתב (נשמת אברהם סי' ד), שהקלטת קול על סרט [טייפ] אין בה משום כותב. [ויחזק שאף האוסרים לא אסרו אלא בהקלטה שיוצרת שינוי פיזי בקלטת, וכפי שהיה נהוג בקלטות שהיו מלפנים, אבל לא בהקלטה היוצרת שינוי מגנטי בלבד, וכפי שנעשה בהקלטה על גבי סרט הקלטה, ראה יסודי ישרון ח"ה עמ' מו].

61) וכן חיבור אותיות של מכות דפוס במקום המיועד להן במכונה, כתב המור וקציעה (סוף הסימן) שאסור משום כותב.

וחלקי פאזל' שיש עליהם חלקי אותיות או ציורים, ועשויים באופן שיכולים להתחבר זה לזה, או להתאים לצורת המסגרת, דעת הגר"ש איערבך (ששי"כ פט"ו סכ"ג) שאסור לחברם.

ואם אין החלקים עשויים באופן שמתחברים הם זה לזה, או שמתאימים לצורת המסגרת, אלא רק מעמידים אותם זה אצל זה, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' קלה) שאין איסור בדבר, וכן דעת הגר"ש איערבך (ששי"כ שם) והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב סוף סי' א). מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"ה סי' ג) שאף באופן זה הדבר אסור.

62) וביאר הגר"ש איערבך (ששי"כ פ"ט הע' מח). שאף על פי שהצמדת האותיות וקירובן זו אצל זו אינה נחשבת כתיבה, מ"מ חיבור האותיות לפרוכת או לכל רקע אחר נחשב כתיבה. והוסיף, שלפיכך הקורע נייר בין האותיות אינו עובר על איסור מוחק, שכן אין הוא מוחק את האותיות מן הרקע שלהן, ובהרחקת האותיות זו מזו אין איסור.

ולחבר אותיות העשויות ממגנט על גבי לוח, דעת הגר"ש איערבך (שולחן שלמה סי' לה) שאסור, והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב עמ' קנ) הסתפק אם נחשב הדבר כחיבור לענין כתיבה.

63) והמוחק שתי אותיות על מנת לכתוב אות אחת גדולה, הסתפק השפת אמת (שבת עה, ב) אם חייב, כיון שיצר מקום הראוי לשתי אותיות, או שכוין שלא היתה רעתו לכתוב על מקום המחיקה אלא אות אחת, הרי הוא פטור. והגר"ש איערבך כתב (שולחן שלמה סי' ז) שפשוט שחייב.

64) ומחיקה ביד שמאל, הסתפק הא"ר (סי' יא) אם נחשבת כמחיקה בשינוי. ובשו"ת אבני נזר (א"ח סי' רט אות ט) כתב שאין זה שינוי, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' צא).

65) וסימון שעושים בסכין על גבי פירות הדר כדי לקלפם ביתר קלות, כתב הגר"ש איערבך (שולחן שלמה סי' יג אות ד) שאין בכך משום איסור שרטוט [וראה ששי"כ פ"א סט"ו והע' מו].

[משנ"ב ס"ק כב אות ז]

מפני שאין דרך כתיבה בכתב⁶³ וכו', והשולט בשתי ידיו בשהיה וכתב בין בימינו בין בשמאלו, ס"ב⁶⁴.

58) ולדעת ביד שמאל על מקש של מרפסת כדי להדפיס דבר מה, כתב בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' עג) שאין זה נחשב שינוי, שכן המרפסת מרפסה באותה צורה הן אם נעשתה להחיצה ביד ימין, והן אם נעשתה ביד שמאל.

והחותם בחותמת ביד שמאל, הסתפק בשו"ת אגרות משה (שם) אם כיון שקל יותר לחתום ביד ימין מאשר ביד שמאל, נחשב הדבר כשינוי, או שכוין שבשני האופנים נוצרת חתימה זהה, אין זה שינוי. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב עמ' קנז), שחתימה באופן זה אינה נחשבת ככתיבה בשינוי, לפי שחתימה ביד שמאל אין בה טירחה משמעותית יותר מאשר בחתימה ביד ימין.

והכותב ביד שמאל במכונת כתיבה, הסתפק הגר"ש איערבך (שולחן שלמה סי' יג אות ח) אם דינו ככותב בשמאל ופטור, או שכוין שהדרך לכתוב במכונת כתיבה בשתי הידיים, נחשב הדבר ככתיבה כדרכה חייב. וכתובת אותיות הפוכות [כתב ראיין], כתב בשו"ת הר צבי (א"ח ח"א סי' קמג) שנחשבת כתיבה כלאחר יד. אכן, הכותב אותיות הפוכות על גבי זכוכית, שכשיהפכו את הזכוכית תיראנה האותיות ישרות, הסתפק (שם) אם נחשב הדבר ככתיבה כלאחר יד.

59) אכן, מי שבטבעו שולט ביד ימין בלבד, והרגיל את עצמו לכתוב על ידי מאמץ גם ביד שמאל, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב סי' א) שאם כתב בשמאלו, נחשב הדבר ככתיבה בשינוי ופטור. אולם מי שנקטעה ידו הימנית, והרגיל את עצמו לשלוט ביד שמאל, דעתו (שם) שאין כתיבה זו נחשבת ככתיבה בשינוי.

וגידם בשתי ידיו שהרגיל את עצמו לכתוב ברגליו או בפיו וכו', כתב בשו"ת יהודה יעלה (ח"ב סי' קעב) שדינו כאיטר שכתב בשמאלו, וחייב. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שנחשבת כתיבה זו ככתיבה בשינוי ופטור. [וראה מור וקציעה סי' לב ד"ה כתב בתשובת הרמ"ע, מה שכתב בדבר גידם שכתב סת"ם ברגליו].

[משנ"ב שם אות ח]

וה"כ משום פותב⁶⁰ וכו'. אסור לחבר אותיות של פסוק לפירוקת וכו' צא⁶¹, דהוא קעין פותב⁶² וכו', על-מנת לקחת במקום המחק שתי אותיות⁶³ וכו', דקל המלאכות חוץ מפותב ה"ב בין בימינו בין בשמאלו⁶⁴ וכו', קל זה הוא בכלל משךטט⁶⁵.

60) וכן צילום במצלמה על גבי סרט פילם, או צילום רנטגן, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ב) שהרי זה בכלל רושם רשמים. מאידך, בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' קכא) הסתפק בכך, שכן המצלם אינו רושם את התמונה על גבי סרט הפילם, אלא רק מכיר את המכסה המונע מן האור מלהגיע אליו, והתמונה נרשמת מאליה.

וכתיבה על גבי מחשב, כתב הגר"ש איערבך (נשמת אברהם סי' ו) שאין בה משום מלאכת כותב מדאורייתא [וראה ששי"כ פ"מ הע' ח]. מאידך, בשו"ת שבת הלוי (ח"ד סי' לו) כתב שיש בכך משום מלאכת כותב מדאורייתא, וביאר, שאף על פי שהכתיבה נמחקת מן המסך לאחר זמן, מ"מ כיון שאין היא נמחקת מחמת עצמה, אלא רק על ידי פעולה אחרת, דומה הדבר למה שכתב הרמב"ם (המובא במשנ"ב לעיל) שהכותב על בשרו חייב, אף על פי שחמימות הבשר מעבירה את הכתב לאחר זמן. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב עמ' קנג-קנד) שכתבה זו היא בכלל כתב המתקיים ויש בה איסור דאורייתא, אולם מטעם אחר, ע"ש.

ולדכנס למקום שיש בו מצלמה המצלמת את הנעשה ומקרינה זאת על גבי מסך, דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"א פט"ז הע' נה) שהרי זה בכלל כותב, אלא שכוין שרשימה זו נעשית שלא כדרך, אין

